

УДК 336.7

Федорук Л. В.,*викладач кафедри економіки та фінансів Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка С. Дем'янчука*

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ БАНКІВСЬКИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У статті розглянуто низку підходів щодо трактування сутності інвестицій у царині функціонування комерційного банку; запропоновано власну інтерпретацію поняття “банківських інвестицій”.

Ключові слова: інвестиції, вкладення банків, реальні інвестиції, банківські інвестиції.

В статье рассмотрен ряд подходов к трактовке сущности инвестиций в области функционирования коммерческого банка; предложена собственная интерпретация понятия “банковских инвестиций”.

Ключевые слова: инвестиции, вложения банков, реальные инвестиции, банковские инвестиции.

In the article the row of going is considered near interpretation of essence of investments in area of functioning of commercial bank; own interpretation of concept “Bank investments” is offered.

Key words: investments, investments of banks, real investments, bank investments.

Постановка проблеми. Сьогоднішню економічну ситуацію будь-якої країни світу можна повно оцінити лише при врахуванні тенденцій розвитку банківської сфери. Ринкова економіка досить тісно взаємопов'язана з різноманітним спектром послуг, які надаються комерційними структурами. І найголовнішою з цих структур виступає комерційний банк.

Загальновідомо, що для здійснення будь-якої операції потрібен певний капітал. Тому в більшості випадків можна використовувати вільні фінансові ресурси комерційних банків, тим самим даючи їм змогу отримати додатковий дохід. Недостатня величина банківських інвестицій може негативно вплинути на надійність функціонування, адже виступає важливим і необхідним елементом збільшення дохідної частини кредитно-інвестиційного портфеля та забезпечення прибуткової діяльності комерційного банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для банків розвиток інвестиційного бізнесу є об'єктивною потребою. Досліджуючи про-

блему типологізації та класифікації банківських інвестицій, не можна обійти увагою фундаментальні дослідження відомих вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як: І. А. Бланк, А. М. Мороз, А. А. Пересада, М. І. Савлук, М. П. Денисенко, Т. В. Майорова, Б. Л. Луців, О. В. Васюренко, О. Д. Вовчак. Науковий інтерес становлять і концептуальні положення сучасної інвестиційної теорії економістів заходу – Дж. М. Кейнса, Г. Марковітца, У. Шарпа.

Останніми роками значний внесок у вирішення теоретичних аспектів розвитку банківських інвестицій зробили такі вчені як, Д. В. Василенко, О. О. Вон Романов Кріспін, Л. Г. Кльоба, Н. О. Дорошенко, Д. В. Пономаренко, О. Д. Вовчак.

Водночас у наукових працях не знайшли достатнього відображення поняття “реальні інвестиції” та “вкладення банків”, які особливо нас цікавлять як певна теоретична база, яку можна дослідити та узагальнити, оскільки основою нашого дослідження виступає понятійний апарат банківських інвестицій.

Мета і завдання дослідження. Мета цього дослідження полягає у з’ясуванні сутності банківських інвестицій як основної складової, яка впливає на збільшення кредитно-інвестиційного портфеля комерційного банку. Особливості поставленої мети визначають необхідність вирішення такого завдання: оцінка теоретичної бази сутності інвестицій та формування власної інтерпретації поняття “банківські інвестиції”.

Виклад основного матеріалу. Для повного розуміння сутності банківських інвестицій насамперед розглянемо глибше суть поняття “інвестиція”, яке трактується зарубіжними економістами.

У сучасній західній літературі часто під інвестиціями розуміються вкладення виключно в цінні папери. Наприклад, такі фундаментальні праці, як “Основи інвестування” Л. Дж. Гітмана і М. Д. Джонка та “Інвестиції” У. Шарпа [1] цілком присвячені дослідженню цієї проблеми. Існування такого визначення пояснюється широким розвитком фондового ринку в цих країнах.

Найбільш відоме класичне визначення інвестицій належить Уільяму Шарпу, лауреатові Нобелівської премії у сфері економіки, який зазначив: “У найбільш широкому сенсі слово “інвестувати” означає: розлучитися з грошима сьогодні, щоб отримати велику їх суму в майбутньому”. Зазначимо, що це визначення не розкриває в повному обсязі реального змісту цього поняття (не конкретизує об’єкт та суб’єкт). Тому, звернемо увагу на думку іншого зарубіжного економіста.

Вдале визначення належить Бенджаміну Грехему, якого називав своїм вчителем найвідоміший і багатший інвестор миру Уоррен Баффет. Американський економіст та професійний інвестор Б. Грехем за-

значав: “Інвестиція – це операція, яка після ретельного аналізу припускає збереження основного капіталу і задовільний дохід”.

Проналізуємо це поняття у фокусі нормативно-законодавчого забезпечення.

Згідно з Законом України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 року, № 1560-ХІІ інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих (“ноу-хау”); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності.

Розуміння інвестицій як вкладень тільки в основні фонди або тільки в цінні папери є надто вузьким і не розкриває сутності цієї економічної категорії. Інвестиції можуть здійснюватися в будь-які фінансові та реальні активи.

Згідно з внесеними змінами до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”, інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно. Інвестиції поділяються на капітальні, фінансові та реінвестиції.

Під капітальною інвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об’єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації згідно з цим Законом.

Під фінансовою інвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на прямі та портфельні.

Пряма інвестиція – господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою.

Портфельна інвестиція – господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на біржовому ринку.

Під реінвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунком доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

Основною рисою портфельних інвестицій є те, що інвестор не має права на участь в управлінні підприємством, такі інвестиції передбачають лише одержання інвестором дивідендів на акції підприємства або інші цінні папери. Так, М. Р. Ковбасюк класифікує прямі банківські інвестиції таким чином:

- інвестиції у власну діяльність. Це – насамперед інвестиції у власні основні фонди та інші вкладення, які збільшують вартість власних активів банків;

- інвестиції в інші види діяльності. Ці інвестиції здійснюються:

- за рахунок коштів банку. Вони спрямовуються на створення підприємств чи участь у їх діяльності (крім купівлі акцій), які передусім є елементами інфраструктури банківської діяльності;

- за рахунок кредитних ресурсів. Кредитування клієнтів банку на інвестиційні потреби здійснюється як за рахунок кредитних ресурсів, залучених власними силами банку, так і за рахунок обслуговування цільових кредитних ресурсів на інвестиційні цілі зовнішнього походження [2, с. 137].

Сьогодні вкладення банків в економіку України здійснюється у двох основних формах: 1) пряме фінансування інвестиційних проєктів (реальні інвестиції) та 2) вкладення в цінні папери (фінансові активи). До інвестиційних вкладень ми включасмо і банківські інвестиційні кредити. Вкладення в цінні папери і надання кредитів формують інвестиційно-кредитний портфель банку. Щодо інвестування банку в рухоме і нерухоме майно, то таке інвестування розглядаємо окремо від інвестування в цінні папери.

На нашу думку, банківська інвестиція – це операція, яка пов'язана зі збереженням та збільшенням капіталу комерційного банку при залученні, заощадженні та розміщенні власних і залучених грошових ресурсів на певний термін.

І. О. Бланк під реальними інвестиціями розуміє вкладання капіталу у виробництво основних засобів, в інноваційні матеріальні активи (інноваційні інвестиції), у приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємства та покращення умов праці [3, с. 24].

На думку А. А. Пересади, реальні інвестиції – це вкладення (внески) у виробничі (засоби) фонди (основні і обігові). Переважно це вкладення у матеріальні активи: будівлі, обладнання, споруди і інші товарно-матеріальні цінності, а також не матеріальні активи (патенти,

ліцензії, ноу-хау, технічна, науково-практична, інструктивна, технологічна, проектно-кошторисна й інша документація) [4, с. 12].

М. І. Савлук, А. М. Мороз [5, с. 248] під реальними інвестиціями також розуміють вкладення коштів у реальні активи – як матеріальні, так і нематеріальні (іноді вкладення коштів у нематеріальні активи, пов'язані з науково-технічним прогресом, характеризуються як інноваційні інвестиції, або інновації). Такої ж думки дотримується В. Г. Федоренко, який вважає, що реальні інвестиції – це вкладення коштів (майна) у реальні активи – матеріальні і нематеріальні [6, с. 11]. Т. В. Майорова визначає реальні інвестиції як економічні ресурси, які спрямовують на збільшення реального капіталу суспільства, тобто на розширення або модернізацію виробничого процесу [7, с. 93].

Останнім часом в економічній літературі визначили нові форми інвестицій, які входять до складу реальних інвестицій – інноваційні інвестиції та інтелектуальні інвестиції.

Інноваційні інвестиції – це вкладання в нововведення. Поняття “інновація” походить від англійського “innovation” – нове науково-технічне досягнення, нововведення як результат впровадження новизни. Взагалі, при стабільній економіці всі інвестиції повинні бути водночас інноваціями.

Основними формами інноваційних інвестицій є вкладання коштів у придбання ліцензій, патентів, “ноу-хау”, програмних продуктів; фінансування наукових розробок, науково-технічних програм; підготовку спеціалістів підприємства [8, с. 50]. За умов кризи можливі інвестиції на підтримку діючих технічно відсталих виробничих фондів.

Інтелектуальні інвестиції – це вкладання в об'єкти інтелектуальної власності, що впливають з авторського права, винахідницького і патентного права, права на промислові зразки і корисні моделі. Інноваційна форма здебільшого складається з інтелектуальних інвестицій [4, с. 13].

Реальні інвестиції поділяються також на: інвестиції у “зовнішні умови”, тобто в найбільш вигідні вкладання вільних коштів у сторонні виробничі та інші структури; та інвестиції у власну діяльність, тобто найбільш вигідне вкладання капіталу в підвищення конкурентного статусу банку як за рахунок внутрішніх, так і за рахунок зовнішніх джерел фінансування.

Інвестиції внутрішнього характеру мають за мету розвивати стратегічний потенціал за рахунок приросту тих чи інших ресурсів (технічних, технологічних, інтелектуальних тощо) та утворювати необхідні товарно-матеріальні запаси. Сфера реального інвестування охоплює широкий набір досить складних і неоднорідних інвестиційних рішень.

Реальні інвестиції – це безпосереднє вкладання коштів у виробничі активи підприємства (речовий капітал). Вони пов'язані з розвит-

ком виробництва (збільшенням обсягу реалізації продукції, товарів, послуг) з метою отримання прибутку при нормальному ризику. Результатом освоєння таких інвестицій є збільшення обсягів основних фондів, матеріальних оборотних активів або прав на їх використання.

Структура активів банку значною мірою є по-своєму економічною ситуацією в країні, репутацією банку, стратегією, яку він намагається реалізувати на ринку, та специфікацією менеджменту. Основні засоби та інші активи – група активів, що становить незначну за обсягом, але важливу групу активів банку. Вони є необхідними передумовами для ведення банківської діяльності. Необхідними і важливими для успішної діяльності банку є інші матеріальні та нематеріальні активи: ліцензії, системи обробки, збереження та захисту інформації, системи автоматизації бухгалтерського обліку тощо.

Фінансові інвестиції банку можна розглядати як вкладення коштів у різні види фондових інструментів та капітал у формі дохідних грошових інструментів (депозитів, кредитів тощо), а також як вкладення у статутні фонди підприємств.

За І. О. Бланком фінансові інвестиції характеризують вкладання капіталу в різноманітні фінансові інструменти інвестування, здебільшого в цінні папери, з метою отримання доходу [3, с. 24]. М. І. Савлук, А. М. Мороз розглядають фінансові інвестиції як вкладення коштів у різноманітні фінансові інструменти (активи), серед яких найбільшу частку становлять вкладення коштів у цінні папери. Такого ж твердження дотримуються Т. В. Майорова, О. М. Петрук, А. А. Пересада та інші [7, с. 93; 9, с. 246; 4, с. 12].

В умовах ринкової економіки з фінансових інвестицій найбільш поширеним є придбання цінних паперів. Відповідно до Закону України “Про цінні папери і фондовий ринок” загальний балансовий портфель цінних паперів банку може охоплювати цінні папери, що емітовані резидентами та нерезидентами України і допущені до обігу на фондовому ринку України.

Висновки. Аналіз позицій таких відомих дослідників у сфері понятійного апарату інвестицій, як У. Шарпа, Б. Грехема, І. А. Бланка, А. М. Мороза, А. А. Пересади, М. І. Савлука, Т. В. Майорова, О. Д. Вовчак дозволяє виокремити власну позицію, яка ґрунтується на тому, що інвестиції є основною складовою ринкової інфраструктури, завдяки якій визначається процес економічного зростання.

За результатами проведеного дослідження можна констатувати, що під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу). І саме за цією класифікаційною ознакою потрібно відрізняти інвестиції від інших вкладень коштів.

Інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи з метою отримання прибутку (доходу). Таке визначення інвестицій чіткіше і зрозуміліше з позиції теоретичного обґрунтування.

Незважаючи на те, що сучасна теорія дослідження інвестицій озброєна потужною методологією ідентифікації, аналізу та оцінки, проте загальноприйнятне трактування інвестицій як капіталу, який вкладається в цінні папери, можна вважати спрощеним. Хоча з точки зору практичного застосування є найбільш привабливим та ефективним для комерційних банків.

А тому можна стверджувати, що під банківськими інвестиціями передусім слід розуміти вкладання банками своїх вільних коштів з метою примноження наявних у їх розпорядженні грошових коштів.

Література:

1. Шарп У. Ф. Інвестиції / Шарп У. Ф., Александер Г. Дж., Бэйли Д. В.; пер. с англ. – М. : Инфра – М, 1999. – 1028 с.
2. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств / Ковбасюк М. Р. – К. : Вид. дім “Скарби”, 2001. – 336 с.
3. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента / Бланк И. А. – К. : Эльга – Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
4. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / Пересада А. А. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
5. Банківські операції : підручник / [Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. та ін.]; за ред. А. М. Мороза. – [2-ге вид.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
6. Федоренко В. Г. Інвестознавство : підручник / Федоренко В. Г. – [2-ге вид.]. – К. : МАУП, 2002. – 408 с.
7. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. пос. / Майорова Т. В. – К. : ЦУЛ, 2003. – 376 с.
8. Вовчак О. Д. Банківська інвестиційна діяльність в Україні / Вовчак О. Д. – Львів : Вид-во Львівської КА, 2005. – 544 с.
9. Петрук О. М. Банківська справа : навч. пос. / Петрук О. М.; за ред. д-р екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. – К. : Кондор, 2004. – 461 с.